

Zalecenia żywieniowe dla chorych leżących

Beata Czernik i Bożena Hoinkes

Leczenie żywieniowe chorych z dysfunkcją narządu ruchu (leżących) w środowisku domowym obejmuje planowe podawanie odpowiednio dobranych i zbilansowanych pod względem ilościowym i jakościowym składników pożywienia. Zapotrzebowanie kaloryczne osoby leżącej jest znacznie mniejsze. Kaloryczność posiłków w ciągu doby powinna wynosić ok. 1800 - 2000 kcal. Bardziej kalorycznej diety wymagać będzie chory, u którego pojawią się odleżyny czy choroba gorączkowa. W tych przypadkach musimy również zwiększyć ilość białka w diecie. Należy dbać o utrzymanie należytej wagi ciała chorego leżącego.

Odpowiedni sposób żywienia osób leżących przeciwdziała pogorszeniu się stanu odżywienia chorych, poprawia ich samopoczucie i reakcję na zastosowane leczenie.

W warunkach domowych można stosować różne formy leczenia żywieniowego:

- karmienie doustne, uzupełniane najczęściej przez diety przemysłowe,
- pełne żywienie preparatami przemysłowymi,
- żywienie dojelitowe drogą pokarmową (dotyczy chorych z zaburzeniami połykania, niedrożnością górnego odcinka pokarmowego - przelyk, żołądek, dwunastnica),
- żywienie pozajelitowe,
- odżywianie mieszane (dojelitowe uzupełniane żywieniem pozajelitowym).

Należy uwzględnić sugestie lekarza prowadzącego odnośnie zastosowania odpowiedniej diety oraz podawania suplementów diety.

Zasady odżywiania osób leżących

Karmienie drogą doustną

Dieta powinna być tak skomponowana, aby dostarczyć odpowiednią podaż energii, witamin, mikro- i makroelementów oraz płynów. Zastosowanie ma tutaj dieta lekkostrawna, bogatobiałkowa. Potrawy podawane pacjentowi powinny być smaczne, urozmaicone, dobrze przyprawione (najlepiej świeżymi lub suszonymi ziołami), przygotowywane z produktów wysokiej jakości, nie powinny zawierać konserwantów i barwników. Podaje się 4 - 5 posiłków dziennie, najlepiej o stałych porach, kolacja nie później niż o 19. Potrawy powinny być ciepłe, ale nie gorące. Wszystkie składniki muszą być miękkie, dobrze dogotowane. Należy unikać potraw zalegających w żołądku, wzdymających, używek (alkoholu, mocnej herbaty i kawy, papierosów). Pokarmy wzdymające powodują dyskomfort w jamie brzusznej, należą do nich m.in. nasiona roślin strączkowych, warzywa kapustne, cebula, czosnek, pory, ogórki, rzodkiewki.

Ważnym aspektem w spożywaniu posiłków jest to, by osoby mogące zrobić to samodzielnie, próbowały jeść same, bez naszej znacznej pomocy. Zwróćmy uwagę na ile nasz chory jest samodzielny i jeśli może gryźć i odgryzać np. pieczywo nie krójmy na bardzo drobne kawałki. Nawet jeśli nakruszą, pochłapią się lub ubrudzą, ćwicząc zachowują sprawność. Jeśli nasz chory ma problem z gryzieniem i połykaniem pokrójmy kanapkę, mięso na części - nie za duże i nie za małe.

Posiłki powinny być estetycznie podane w celu zachęcenia do spożycia większej ilości pokarmu.

Przygotowując posiłek należy zwrócić uwagę, czy nie jest konieczna zamiana konsystencji potrawy na papkowatą lub płynną, gdy chory ma trudności z gryzieniem oraz problemy z połykaniem. Jeżeli chory ma problemy ze spożywaniem posiłków, jego jadłospis można uzupełnić w produkty odżywcze Nutridink. Zawierają one dużo energii oraz składników odżywczych.

Stosuje się potrawy gotowane w wodzie, na parze, duszone bez obsmażania na tłuszczu, pieczone w piekarniku w folii aluminiowej, pergaminie lub rękawie foliowym. Smażenie i pieczenie z dodatkiem tłuszczu jest zabronione. Nie należy stosować tłuszczu zwierzęcych: smalcu, sadła, słoniny, boczku. Zalecane są tłuszcze roślinne: masło, oleje: sojowy, rzepakowy, słonecznikowy, kukurydziany, oliwa z oliwek, słodka śmietanka. Potrawy należy zagęszczać zawiesiną z mąki i wody, lub z mąki i mleka.

Należy ograniczać cukier i sól, która zatrzymuje wodę w organizmie, przez co powstają obrzęki. Ważne jest nawadnianie organizmu. Zwykle zaleca się picie ok. 3 litrów płynów dziennie w postaci słabej herbaty, soków, kompotów, wody niegazowanej, zup. Chory leżący powinien wypijać 2 szklanki dziennie mleka lub jego przetworów (jogurty, kefir, zsiadłe mleko), które zaspokoją w znacznej mierze dobowe zapotrzebowanie na wapń. Inne produkty bogate w wapń to sery, ryby, orzechy, soja, nasiona sezamu, suszone owoce.

Choremu, który przez wiele miesięcy lub nawet przez lata nie wychodzi z domu, może brakować witaminy D (wytwarzanej w skórze pod wpływem promieni słonecznych), niezbędnej w gospodarce wapniowej. Źródłem witaminy D mogą być w szczególności takie produkty, jak jaja, masło, wątroba, ryby, tran.

W codziennej diecie chorego nie może zabraknąć chleba z pełnego przemiału (razowy lub graham), warzyw (z wyłączeniem wzdymających) i owoców, które oprócz witamin i soli mineralnych dostarczają błonnika poprawiającego perystaltykę jelit. Umożliwia to zapobieganie zaparciom.

Zaparcia są częstym problemem osób mało aktywnych lub leżących. Należy zwrócić uwagę na zawartość w diecie wspomnianego już błonnika. Bogatym źródłem błonnika są warzywa i owoce oraz pieczywo pełnoziarniste, kasze (gryczana, jęczmienna), ryż brązowy. By usprawnić wypróżnienia, wskazane jest wypijać na czczo szklankę wody z łyżeczką miodu, a przed snem napar z siemienia lnianego. Do zupy czy surówki dobrze jest dodawać 2-3 łyżki otrąb pszennych. Dobrze robi też kefir lub lekko zsiadłe mleko, kawa inka (z cykorią, która zawiera rozpuszczalną frakcję błonnika pokarmowego - inulinę), która pomaga oczyścić organizm z toksyn, jednocześnie zabezpieczając także przed obstrukcją.

Białko - (jeżeli nie występują przeciwwskazania związane z inną chorobą np.: ciężką niewydolnością nerek) zawarte w białkach aminokwasy biorą czynny udział w budowie i regeneracji tkanki mięśniowej. Dzielne zapotrzebowanie na białko u osoby dorosłej wynosi ok. 0,8 - 1 g / kg masy ciała. Najlepszym źródłem białka są mleko i jego przetwory, jaja, chude mięso, chudy drób i ryby.

Ważnym aspektem jest dostarczanie w codziennej diecie witamin. Najpopularniejsza z nich to witamina C, która jest silnym przeciwutleniaczem, a dodatkowo wspiera syntezę kolagenu, który odpowiedzialny jest za elastyczność skóry. Produkty bogate w witaminę C, to przede wszystkim owoce dzikiej róży, jagodowe, cytrusowe, a także warzywa zielone, papryka, pomidory, ziemniaki, chrzan, natka pietruszki.

W diecie osoby leżącej musimy także pamiętać o odpowiednich pierwiastkach. Niezwykle cenny dla osoby leżącej jest cynk, który wspiera gojenie się ran. Kolejny pierwiastek - żelazo odpowiedzialne jest za produkcję odpowiedniej ilości hemoglobiny, a pośrednio za transport tlenu w organizmie. Odpowiednia ilość żelaza we krwi poprawia kondycję skóry, włosów i paznokci. Jest też ważnym sprzymierzeńcem w walce z pękającymi kącikami ust. Produkty bogate w żelazo to między innymi - mięso czerwone, ryby, drób, żółtka jaj, mąka z pełnego przemiału, otręby pszenne i ryżowe, płatki owsiane, szpinak, pietruszka korzeń, natka pietruszki, szczaw, buraki, boćwina, brukselka, suszone owoce i warzywa.

Często w trosce o naszych bliskich chcemy podawać im do jedzenia tylko to co zdrowe, bez tłuszczu, na parze, ekologiczne, żeby nie zaszkodziło. Nie popadajmy w skrajności. Jeśli nasz chory nie ma ustalonej konkretnej diety, a ma ochotę na coś smażonego, dobrze przyprawionego, coś kwaśnego, np. ogórka kiszzonego, śledzia marynowanego, to pozwólmy mu zjeść to co zechce. Każdy ma czasem ochotę na wyrazisty smak i wszystko w umiarze nie powinno nikomu zaszkodzić.

Jeśli nasz chory ma problem z koordynacją ruchową przygotowując posiłek dbajmy by nie zastawiać pułapek na naszego chorego. Podanie kanapki z twarożkiem, a na to pomidor musi zakończyć się niepowodzeniem przy próbie jedzenia drżącą ręką. Można zamiast tego podać pieczywo z masłem i np. twarożek i pomidora w miseczce do zjedzenia łyżką. Szansa, że połowa nie spadnie na chorego jest znacznie większa. Da to pacjentowi większe poczucie radzenia sobie z jedzeniem. Pozwólmy jeść choremu w jego własnym tempie, nawet jeśli wydaje się nam to zbyt wolno, nie poganiajmy.

Długotrwałe leżenie wpływa na stan zdrowia osoby przewlekle chorej. Następuje zmniejszenie masy mięśniowej, napięcie mięśniowe ulega obniżeniu. Długotrwały ucisk na wybrane części ciała, niedobór energii i białka w diecie jest przyczyną występowania zmian na skórze w postaci **odleżyn**. W tym przypadku należy zwiększyć ilość energii i białka w diecie do 1,5 - 2,1 g / kg masy ciała / dobę. W praktyce oznacza to, że spożycie białka powinno być co najmniej dwukrotnie większe niż w zwykłej diecie. Osoba przebywająca w łóżku powinna spożywać mleko i jego przetwory, jajka, mięso, drób i ryby. Duże znaczenie dla gojenia ran ma mięso, zwłaszcza wołowe i wieprzowe oraz królicze. Z kolei ryby oprócz białka zawierają nienasycone kwasy tłuszczowe, które wspomagają proces gojenia ran, poprawiają odporność organizmu oraz zapobiegają miażdżycy. W diecie takiej powinny być również obecne warzywa i owoce, które są źródłem witamin i soli mineralnych. Dieta osoby leżącej powinna także uwzględniać odpowiednią ilość tłuszczów. Warstwa tkanki tłuszczowej chroni kości w miejscach, które są najbardziej narażone na otarcia i odleżyny. Dlatego sytuacja, w której chory, nagle traci na wadze, nie jest dla niego korzystna. Właściwy sposób żywienia przyspiesza proces gojenia się ran odleżynowych oraz przeciwdziała pojawieniu się nowych.

W żywieniu chorego leżącego można podawać też (po obowiązkowej konsultacji z lekarzem prowadzącym lub rodzinnym) dietetyczne środki spożywcze specjalnego przeznaczenia medycznego o różnej konsystencji, smaku i składzie np.: nutridrinki, peptamen, protifar itd.